

Oponentský posudek bakalářské práce:

Zuzana DIEPOLDOVÁ, *Výslechové protokoly tajných nekatolíků z Pelhřimovska z konce předtoleranční doby (1739–1781)*.

Filosofická fakulta Jihočeské university v Českých Budějovicích, Ústav archivnictví a pomocných věd historických Filosofické fakulty JU, České Budějovice 2021, 123 stran.

Výslechové protokoly patří mezi specifické a do jisté míry atraktivní prameny, zvláště vzhledem k tomu, že umožňují proniknout do jednání a mentality osob, které by jinak těžko zanechaly písemné svědectví (ať už vzhledem k „nelichotivé“ povaze příslušného jednání, nebo k časté negramotnosti jeho aktérů), takže jsou chápány nejen jako úřední dokumenty, ale i jako speciální ego-dokumenty. Kromě protokolů zachycujících různé druhy trestné činnosti se mimořádné pozornosti těší z hlediska zejména církevních a náboženských dějin právě výslechové protokoly nekatolíků, a tak je ocenění hodné, že se na ně Z. Diepoldová zaměřila ve své bakalářské práci.

Hlavní obsah bakalářské práce tvoří pět kapitol včetně úvodu a závěru. Zatímco ve stručném „Úvodu“ (s. 7–8) autorka představila cíle a strukturu své práce a využití prameny (u nichž vzhledem k rozsahu vhodně zvolila metodu sondy, zahrnující čtyři vyslýchané osoby) i literaturu (i když její systematický rozbor chybí), další kapitola, nazvaná poněkud nepřesně „Obecná charakteristika tajných nekatolíků v Čechách před rokem 1781“ (s. 9–13), se soustřeďuje jednak na přiblížení zkoumané oblasti Pelhřimovska a jednak na stručnou charakteristiku a zhodnocení výslechových protokolů jakožto pramene. Představení čtyř vyslýchaných mužů obsahuje třetí podkapitola, v níž autorka přináší cenné úvahy o aktivitách, kontaktech, ale i akčním rádiu těchto osob. Detailnější pohled na nekatolíky, jejich rozdíly oproti katolíků a zejména na vývoj v předtoleranční době nabízí rozsáhlá kapitola „Nekatolíci v českých zemích před rokem 1781“ (s. 14–35), rozdělená do čtyř podkapitol. I v líčení dobových událostí (s. 17–26) přitom vystupuje do popředí zřetel na město Pelhřimov a jeho okolí, což sice odpovídá zaměření práce, ale vhodnější by bylo tyto pasáže a pasáže o obecném vývoji oddělit, nebo alespoň upravit název kapitoly, resp. podkapitoly. Navíc by bylo vhodné některé informace zasadit do širšího kontextu (zejména skutečnost, že tajní nekatolíci, resp. tzv. *haeretici*, jsou – např. i podle autorkou zmiňovaných zpovědních seznamů – doloženi i v jiných oblastech, podobně se vypovězení nekatolických duchovních po Bílé hoře vztahovalo na základě vydaných patentů na celou zemi a formální rekatolizace rovněž nebyla pouze pelhřimovským specifíkem, ale je doložena i pro jiné oblasti a panství). Kromě toho autorka čerpala informace o obecném vývoji takřka výlučně z prací Evy Melmukové-Šašecí (nikoli „Šašecí“, jak je uvedeno v seznamu literatury), které nepostrádají konfesijní zaujetí, vhodné by proto bylo využít práce i dalších autorů (zejména práce a syntézy J. Mikulce, ale i např. práce J. Hrdličky pro nedaleký Jindřichův Hradec, apod.) a rovněž přihlídnout ke knize Evy Hajdinové *Z cesty své nesejdeme* (2016) nebo pracím Edity Štěříkové, zmínku by si zasloužila i proslulá kniha Carlo Ginzburga *Sýr a červi* (byť se týká jiného období a regionu). „Pelhřimovský rozměr“ druhé kapitoly práce pak plně naplňují další dvě podkapitoly: „Nekatolíci z pohledu pelhřimovských měšťanů a obyvatel“ (s. 26–30), v tomto případě duchovního správce P. Vojtěcha Holého, hlásného Filipa Ignáce Dremsy (jak je zprostředkuje edice L. Martínkové, i když, jak studentka sama uvádí, P. Holý se narodil později a o pohledu F. I. Dremsy na nekatolíky „nelze mnoho zjistit“) a také uherského pastora Jana Szalatnaye st. (na základě edice F. Hrejsy), a „Pelhřimovský magistrát a Hrdelní [!] soud jako orgán činný

v trestním řízení proti tajným nekatolíkům“ (s. 30–32), osvětlující správně historické souvislosti i zainteresované úřední osoby. Poslední část této nejrozsáhlejší, ale poněkud disparátní kapitoly pak objasňuje „Vztah mezi nekatolíkem a knihou“ (s. 32–35), a to zejména na základě prací M.-E. Ducreux.

Završení textové části bakalářské práce Zuzany Diepoldové představuje kapitola nazvaná „Výslechové protokoly tajných evangelíků před rokem 1781“ (s. 35–47), i v tomto případě sestávající z několika podkapitol a sledující různé aspekty. Kromě představení pramene („Výslechové protokoly – co to je“, s. 35) autorka záslužně zpracovala „Historii výslechů tajných nekatolíků neboli tzv. *pravitatis haereticae* s ohledem na dochovanou *Liber actorum pravitatis haereticae* z Nové Cerekve“ (s. 35–37) a zejména podkapitolu nazvanou „Výslechové protokoly jako historický pramen: jejich vývoj a modifikace na základě zákoníků z tereziánsko-josefínské doby“ (s. 37–42), tj. tzv. Josefiny a Teresiany; tyto pasáže považují za nejpřínosnější. V poslední podkapitole se pak autorka soustředila na „Diplomatickou analýzu záznamů [!] ve výslechových protokolech“ (s. 42–47), i když slovo „záznamů“ se v názvu ocitlo zřejmě omylem, protože následující text se zaměřuje na vnější a vnitřní znaky příslušných dokumentů – které autorka analyzovala poměrně detailně a kvalitně. Práci završuje stručný „Závěr“ (s. 48–49), obsahující shrnutí nejdůležitějších skutečností. Je možno zalitovat, že autorka nepřipojila více informací o samotném obsahu protokolů nebo o knihách zmiňovaných v protokolech (jestliže jim předtím věnovala samostatnou, ovšem obecněji pojatou podkapitolu), ani se nepokusila o nějaké výraznější zobecnění (i když se jedná pouze o čtyři protokoly) – lze ale doufat, že se zvolenému tématu bude detailněji věnovat v diplomové práci (jak zmiňuje na s. 32, pozn. 77, a na s. 49).

Zmíněné nedostatky kromě toho kompenzují dvě významné přílohy práce – jednak abecední seznam knih zmiňovaných ve výslechových protokolech (s. 54–55), a jednak zejména rozsáhlá edice samotných výslechových protokolů (s. 60–114), doplněná detailní ediční poznámkou (s. 56–57) a charakteristikou osob vystupujících v editovaných protokolech (s. 57–59), která obsahuje velmi zajímavé informace, jen není jasné, proč nebyla zařazena přímo do textu práce. Autorka zpracovala i jmenný (resp. osobní) a místní rejstřík (s. 115–117, 118–119), i když podle nadpisu „k edici“ (s. 115), zatímco ve skutečnosti rejstříky obsahují odkazy i na text práce. Cenným doplňkem jsou přílohy v podobě mapy Pelhřimovska a dvou reprodukcí výslechových protokolů (s. 120–123). V práci nechybí ani obligátní seznam zkratk (s. 50) a seznam pramenů a literatury včetně internetových zdrojů (s. 51–54).

Právě reprodukce protokolů dokládají, že daný typ pramenů nepatří mezi nejčitelnější, a tak zaslouží ocenění, že se Z. Diepoldová s paleografickou náročností výslechových protokolů vypořádala poměrně dosti úspěšně, i když některá místa zůstala nepřečtena nebo by vyžadovala revizi. K edici samotné lze ovšem vznést některé připomínky, zejména co se týče způsobu zachycení vložených nebo přeškrtnutých pasáží, pro které se obvykle používají speciální typy závorek (složené { } a špičaté < >), jež usnadňují orientaci v textu i jeho čtení (zvláště u přeškrtnutých pasáží, kde navíc není v edici použit jednotný způsob). Také čísla otázek, resp. odpovědí v edici (v podobě „1°“, „1mo“, „2do“) by bylo vhodnější převést jednotně na dnešní způsob („1.“, „2.“), podobně jako peněžní částky v římských číslicích na číslice arabské (s. 70) a číslice použité pro informace obecného rázu („na 3 prsty tlustá“) přepisovat slovně. Bohužel nejsou vždy doplněny překlady latinských pasáží (byť jen krátkých – např. na s. 81, 82, 93, 98, 99, 100, 104, 106, 108, 114), na některých místech (a to i v textu) jsou spojena slova (s. 77, 78, 82, 85, 86, 92, 94, 96, 97, 100, 101, 103, 104, 107, 109) nebo došlo k posunu odpovědi pod

otázku (s. 79, 80). Vhodné by také bylo upozornit vykřičníkem v hranatých závorkách na nezvyklé psaní některých slov, jestliže nebylo v rámci edičních úprav změněno a sjednoceno (např. „Lhodský“ na s. 80 – pokud se nejedná o překlep). Poznámkový aparát je zpracován kvalitně, snad jen není nutné vysvětlovat Velikonoce či Vánoce (pozn. 143, 173), v pozn. 78 a 83 jsou nesprávně uvedeny iniciály jmen M.-E. Ducreux, v pozn. 139 je mylně uveden odkaz (nemá být na pozn. 123, ale 125) a slovo „záponka“ (pozn. 254) v daném kontextu (popis knihy) neoznačuje sponku, ale zapínání („zámek“). Jinak ale velmi oceňuji identifikaci osob či lokalit, určení chronologických údajů nebo ujasnění některých reálií či odborných nebo dobových termínů (např. pozn. 151, 163, 228–230, 236, 238, 266), jen autorka neuvedla zdroje svých informací (ani souhrnně v Ediční poznámce, i když jsou zpravidla odhadnutelné – ale např. pro „firniš“ v pozn. 36 to jasné není).

Velmi chci ocenit také autorčin pokus o určení nekatolických knih, zmiňovaných ve zkoumaných výslechových protokolech, a tabulku, do které příslušné informace soustředila (s. 54–55) – i když její práce zůstala v tomto případě na půli cesty: autorka sice uvádí, že vychází z webové databáze *Knihopisu českých a slovenských tisků*, ale bohužel nedoplnila příslušné identifikátory (např. již pro první položku, knihu „Cithara sanctorum“ se jedná o čísla K16315, K16323, K16326, K16329–16331, 16334, K16335, K19047, K19048; podobně by bylo třeba uvést tyto údaje pro „Hojku“, „Kancionál český“ Jakuba Kunvaldského, knihy „Modlitba starejch lidí koruna“, „Modlitební poklad“ – i vydání z roku 1753, „Perlička dítek božích“ – s řadou dalších vydání, stejně tak i „Zahrádka“ nebo „Žaltář Davida“). V případě některých knih (zejména postil, jichž existovalo nemalé množství) není jasné, na základě čeho je autorka určila (např. „Postilu českou“, resp. norimberskou) – pokud to bylo na základě literatury, chybějí bohužel odkazy.

Práce je psána čtivě a stylisticky zdařile, i když se autorka nevyvarovala některých nedostatků (jedním z nich je např. právě chybná vazba slova „vyvarovat se“ na s. 23) – občas se vyskytují překlepy (např. s. 34: „za úpaltu“, s. 83: „zasejv“) nebo chyby v interpunkci či nejasné pasáže (na s. 43: „Dokazuje to i fakt, že slova v jednotlivých větách v editovaných protokolech se jen málokdy od sebe lišila úrovní“, s. 45, dvě hvězdičky na s. 98), chybně (bez mezery za číslicí) jsou psána procenta (%), mezera někdy chybí i za čísly poznámek pod čarou a naopak je nesprávně uvedena před čísly poznámek v textu, zkratky pro „zlatý“ a „krejcar“ („zl.“ a „kr.“) jsou psány bez koncových teček. (Tyto zkratky, stejně jako zkrácené názvy měsíců, jak je autorka zmiňuje na s. 45, nebyly přitom ničím výjimečným.)

Pokud jde o celkové hodnocení práce, lze konstatovat, že se věnuje poměrně komplikovanému tématu a zejména vychází z paleograficky i jazykově náročných pramenů. S danými úskalími se studentka poměrně úspěšně vypořádala, a vytvořila si tak předpoklady pro další práci, ve které, jak uvedla a jak lze doufat, bude pokračovat. Přes vyslovené připomínky ke struktuře práce a k edici však bakalářská práce Zuzany Diepoldové rozhodně splňuje požadavky kladené na práce tohoto druhu, proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikovat stupněm **velmi dobře**.

V Praze dne 25. srpna 2021

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.